

Femte söndagen i fastan: När Isak uppstod

Av Sebastian Selvén

En son offras av sin far. Han dör men uppstår sedan och används sedan för att medla gudomlig förlåtelse till människorna. Hans offer läses om på påsken och hans namn åkallas för att påminna Gud om Guds barmhärtighet. Jag talar förstås om Isak.

Eller en tolkningstradition rörande Isak. I 1 Mos 22:1–19 läser vi om hur Abraham på Guds befallning ska offra Isak men hur Gud också stoppar det i sista stund och istället befäller att en vädur ska offras. Den här berättelsen var helt livsviktig för den tidiga kyrkans förståelse av Jesu död och återfinns senare i den traditionella romerska mässan där man ber Gud att se nådigt på nattvardsgåvorna ”så som du en gång värdigades mottaga... vår patriark Abrahams offer.” Det är en text som i många kyrkor läses till påsk. I Svenska kyrkan återkommer den i år som den gammaltestamentliga läsningen för *Iudica*, femte söndagen i fastan. Berättelsen är också grunden till den islamiska *Eid al 'adha* då man än idag offerar boskap för att minnas väduren som offerades i Abrahams sons ställe. Inom judendomen läses bibelstycket varje morgonbön och under annandagen på *Rosh hashana*, nyåret. Så långt allt väl. Men varifrån kommer det här med att *Isak* skulle dö och uppstå? Poängen med den bibliska berättelsen var väl att han undkom och *inte* dog?

Redan i Hebréerbrevet 11:17-19 gjorde den tidiga kyrkan en koppling mellan Isaks död och Jesus: i 2000 års översättning står det att Abraham ”sade sig att Gud hade makt att till och med uppväcka döda. Från de döda fick han också, bildligt talat, sonen tillbaka.” Grekiskans *en parable* behöver dock inte bara betyda att Isak ”bildligt talat” uppstod utan att kan också vara ”som en bild” – alltså för Jesus. Att Isak dog och uppstod var nämligen en vedertagen judisk tolkning av berättelsen om *aqeidat Yitzchaq*, ”Isaks bindande.” Under antiken läste judar inte *aqeidan* till *Rosh hashana* utan till påsken och idén om att Guds barmhärtighet väcktes av *efro shel Yitzchaq*, ”Isaks aska”, är en återkommande tanke både under antiken och in på medeltiden. Isaks död och uppståndelse är anledningen till att han är associerad med den andra välsignelsen av arton i *amidan*, den mest centrala judiska bönen, som är välsignelsen över Gud ”som ger liv åt de döda.”¹

Det var alltså inte så att kyrkan ”var först” med den här idén utan ärvde den från judisk tolkning. Men den levde också vidare parallellt i judendomen: under första korstågets massakrer blossade den här traditionen upp igen och man såg de judar som dödades av korsfarare och grannar som efterföljare till Isak, som liksom honom skulle uppstå igen.

Att läsa in död och uppståndelse i 1 Mos 22 fanns alltså i judiska kretsar sedan länge, och levde kvar långt in på medeltiden. Men vad hände sedan? Många judar av idag har aldrig ens hört talas om den här tolkningstraditionen och skulle tycka att den låter obotligt, tja, kristen. Och det var nog just därför den tappade i popularitet. Någon gång under antiken ändrades läsningen så att man inte läste om *aqeidan* till påsk, kanske för att man inte ville öppna det för kristna upptändelsetolkningar. Generellt svalnade intresset för den här tolkningstraditionen efter

---

¹ Det finns intressant litteratur för fördjupning här, dels Spiegel, Shalom (1967) *The Last Trial: On the Legends and Lore of the Command to Abraham to Offer Isaac as a Sacrifice: The Akedah*. New York: Pantheon Books. Hans teori är att den här tolkningen är från tidig medeltid, något som korrigeras i Levenson, Jon D. (1993) *The Death and Resurrection of the Beloved Son: The Transformation of Child Sacrifice in Judaism and Christianity*. New Haven & London: Yale University Press. På svenska finns Karin Hedner Zetterholms ”En judisk teologi om Jesus” i den ypperliga resursen *Juden Jesus* som gavs ut 2013 av Judiska museet i Stockholm.

medeltidens förföljelser (med en del undantag: den poppade upp igen under den chassidiska väckelsen och kan ibland dyka upp i israeliska armén idag).

Vi påverkar varandra: det kan vara obekvämt för både judar och kristna att tänka att det redan fanns en annan judisk uppståndelse- och förlåtelseberättelse innan Jesusberättelsen – men det kan också vara en spännande likhet att utforska! Ibland växer judisk och kristen tradition mot varandra, ibland från varandra, men sällan helt isolerade från varandra.